

Posudek vedoucího práce k bakalářské práci Marie Travnické „Вид глагола в русском и верхнелужицком языках“

Ve své bakalářské práci autorka popisuje kontrastivně systém slovesného vidu ve spisovné ruštině a v hornolužické srbštině z hlediska formy a používání. Vychází přitom z existujících popisů a aplikuje své poznatky na základě paralelního textu, překladu ruského literárního textu do hornolužické srbštiny.

Práce je dělena na úvod (s. 7-10), teoretickou část (s. 11-36), praktickou část (s. 37-42), závěry (s. 43-44), přílohu se všemi slovesnými tvary nalezenými v hornolužickosrbském překladu (více než 500, s. 45-58) a seznam literatury (s. 59). Rozsáhlejší teoretická část je dělena na podkapitoly o aspektualitě obecně, o vidu ve spisovné ruštině a o vidu v hornolužické srbštině. Praktická část obsahuje popis metody a materiálu, několik výsledků srovnání v podobě tabulek a odkazuje na přílohu.

Předloženou práci lze obecně hodnotit velmi kladně: její silná stránka je bez pochyb v teoretické části a zejména v analýze rusistické literatury o vidu. Autorka zde s velkou jistotou popisuje shody a rozdíly v analýzách a také kontrastuje literaturu věnovanou pouze ruštině s literaturou věnovanou kontrastivnímu popisu dvou a více slovanských jazyků. Neváhá zaujmout stanovisko a popř. zavést vlastní termíny. Lze jen souhlasit s ní, že funkce slovesného vidu v různých slovesných časech (nemluvě o způsobech, neurčitých slovesných tvarech atd.) nemusejí vždy být totožné (s. 23/24) a že není beze všeho možné v jazyce, jakým je hornolužická srbština, beze všeho přidělit etikety nedok. a dok. vidu na základě formálních příznaků známých z jiných slovanských jazyků. Z tohoto hlediska je etiketa „prototypický nedok./dok. vid“ vítaným pokusem tomuto formalismu se vyhnout (s. 32/33) a v metajazyce manifestovat opatrnost oproti tvrzení, že to nebo ono ls. sloveso je nedok. nebo dok. vidu, pokud toto tvrzení není založeno na empirii (která musí vycházet hlavně ze sémanticky a ze syntaktických omezení podle definice na s. 15), nýbrž na formální shodě (hlavně slovotvorné) s jinými slovanskými jazyky. I co se týče lužické srbštiny, se autorka podaří zdůraznit jede ze základních rysů odlišnosti běžně mluveného jazyka v oblasti vidu («вторичная имперфективация в немалой степени утратила продуктивность и была переосмыслена как средство выражения итеративности или дистрибутивности», s. 36).

Nejistoty vznikají někdy tam, kde autorka soudí o slovanských jazycích obecně: když např. na s. 29 se dočteme, že «формы аналитического будущего времени, судя по всему, начинают преобладать над прототипическими (с точки зрения славянской морфологии) синтетическими, расширяют сферу своего образования, в то время как формы грамматического будущего времени превращаются в формы настоящего хабитуального», tak prototypickost pro slovanskou morfologii se v tomto případě týká pouze východo- a západoslovanských jazyků – jihoslovanské jazyky neliší tvarosloví futura podle vidu a mají opozici mezi dok. prezentem a dok. futurem. O něco dál (s. 29/30) se píše, že «Так же, касаясь вопроса грамматической реализации категории прошлого П. Аркадьев, в частности, указывает, что процесс утраты разветвлённых прошедших времён с сохранением одного лишь перфекта (и как

следствие переосмысление перфекта как грамматического времени и формирование вторичной грамматикализации вида внутри него) является неизбежным этапом исторического развития всех славянских языков», ale toto evidentně neplatí pro balkánskou slovanštinu (bulharštinu, makedonštinu). Na s. 31 autorka uvádí: «По наблюдениям ряда лингвистов, вид глагола перестал играть детерминирующую роль для возможности образования от него той или иной формы времени – удалось найти и задокументировать примеры образования аориста от глаголов прототипического НСВ и имперфекта от глаголов прототипического СВ, а так же примеры аналитического будущего времени с глаголами прототипического СВ», a aniž bych chtěl popřít, že konkrétně v hls. takový jev může mít u diagnostickou sílu, kterou ji autorka připisuje, tak nelze zapomenout, že dok. imperfekta a nedok. aoristy jsou možné i v bulharštině (psal o tom Ju. S. Maslov), samo o sobě to nic neříká o tom, jakou úlohu hraje vid (tyto bulharské tvary mají třeba funkci jistých způsobů slovesného děje v ruštině).

Obecně jsou poznámky o rozdílech mezi kodifikovanou psanou hls. a běžně mluvenou v katolické oblasti samozřejmě zajímavé a správné, vzhledem k povaze textů v praktické části (která ani nemůže být jiná), ovšem ztrácejí na funkčnosti. Tam by bylo třeba jasněji konstatovat, že jediné, co lze srovnávat, jsou dva literární kódy (ten L. N. Tolstého a ten jeho překladatele M. Ševčíka, oba z druhé poloviny 19. stol.). S tím nejspíše souvisí i fakt, že shoda mezi originálem a překladem ohl. používání vidu je relativně vysoká (80%, s. 42) – jedná se o psaný literární text z 19. stol.

K tomu by bylo třeba konstatovat, že hls. spisovný vidový systém se liší od ruského v řadě rysů, které má společné s českým a slovenským vidovým systémem (překladatel měl ostatně vzhledem ke svému vzdělání, které autorka na s. 37 popisuje, zcela jistě dobré znalosti češtiny). Týká se to zejm. možnosti používání tvarů dok. vidu v iterativních a habituálních kontextech, ale i některých specifických rysů: když např. autorka v příloze označuje tvar *pónđu* za dok. (s. 57), tak je za tím nedorozumění ohl. této odlišnosti: tvary s prefixem *po-* typu *píjđu* nejsou v těchto jazycích dok. vidu, ani neexistuje odpovídající celé slovesné paradigma jako v případě ruského *но́йму*. Jedná se o specifické tvary nedok. vidu. Obdobně můžeme v příloze pozorovat, že jeden z nejčastějších případů, kde používání vidu v ruském originálu a hls. překladu si neodpovídají, je préteritum slovesa *hić* (*džeše*, s. 45, 46, 53, 56, *džeču*, s. 47), toto je dáno stejnou skutečností: lužická srbština, ale i čeština a slovenština nemají analogon k ruskému *но́йму*, a používají v těchto případech často nedok. simplex. Toto by bylo možné v textu praktické části (která je spíše kratší) popsat a hodnotit. Obecně by zde bylo žádoucí, aby autorka uvedla několik typických příkladů shod a rozdílů ohl. slovesného vidu v originálu a překladu. V seznamu literatury je sice uvedena práce o rozdílech v používání vidu mezi ruštinou češtinou, ale není zcela jasné, kde v práci byla využita.

Tabulka v příloze obsahuje i několik nedopatření, tak je např. na s. 49 tvar *bě póslala* uveden jako perfektum, ale jedná se o plusquamperfektum, sloveso *wuhladać* je dvakrát uvedeno jako nedok. (s. 49, 54), ale jednou jako dok. (s. 55), což vyrobí jeden z případů, kde ls. sloveso svým videm neodpovídá ruskému originálu, ale zde zřejmě omylem.

Uvedené dílčí nedostatky je třeba hodnotit různě: zatímco nedorozumění ohl. toho, co je a co není ve slovanských jazycích obecné, jsou – zejm. pokud se jedná o jihoslovenské jazyky, které se liší – pro kontext této práce spíše vadou na kráse, tak kusé pojednání v praktické části a některá nedorozumění ohl. interpretace vidových a časových tvarů mají větší váhu. Navrhuji jako téma pro diskusi v rámci obhajoby otázku, zda lze ty

případy, kde se vid v originálu a překladu analyzované povídky liší (v tabulce v příloze jsou označeny «нет»), blíže systematizovat, shrnout do skupin.

Práce je i formálně velmi pečlivě zpracovaná a vykazuje přesný a stylisticky adekvátní lingvistický metajazyk.

Bakalářskou práci Marie Travnické „Вид глагола в русском и верхнелужицком языках“ doporučuji k obhajobě a navrhuji v návaznosti na úspěšnost obhajoby její hodnocení stupněm 2 „velmi dobře“ až 1 – „výborně“.

V Praze, dne 11. 6. 2020

(Markus Giger)